

ОСОГОВСКИТЕ ПЛАНИНИ ВО БАЛКАНСКИОТ ЗЕЛЕН ПОЈАС

Сознанија / Идеи / Концепти

Печатењето на оваа брошура е поддржано од
Про Натура-пријатели на земјата, Швајцарија

ЗЕЛЕН ПОЈАС НАМЕСТО „ЖЕЛЕЗНА ЗАВЕСА“

Европскиот зелен појас е мрежа која поврзува простори со исклучителни вредности кои често пати се зачувуваат преку категории на заштита (национални паркови, паркови на природа, споменици на природа, биосферни резервати...). Овој појас минува низ 22 европски земји по границите на некогашната „железна завеса“.

Балканскиот зелен појас претставува можност за прекугранична соработка во доменот на заштита на природните вредности и одржлив развој помеѓу државите од балканскиот регион.

Осоговските Планини...

Лоцирани во северо-источниот дел од државата со површина од 1.537 km², на границата со Република Бугарија, со највисока точка од 2.252 м.н.в. (Врв Руен).

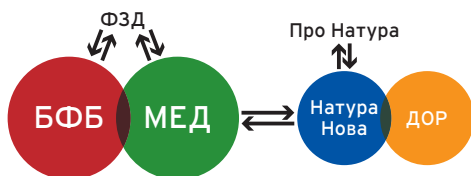
...дел од Балканскиот зелен појас

- ▶ Осогово е признато како значајно растително подрачје во рамките на меѓународната мрежа на значајни растителни подрачја (IPA).
- ▶ Осогово е важен коридор за движење на дивите растителни и животински видови во рамките на Пан-европската еколошка мрежа за југоисточна Европа.
- ▶ Потпишан е билатерален договор со Р. Бугарија за формирање на прекугранични заштитени подрачја.
- ▶ Формирана е Агенција за регионален одржлив развој од страна на седумте општини во Осоговскиот регион - Крива Паланка, Кочани, Кратово, Македонска Каменица, Пробиштип, Ранковци и Чешиново-Облешево. (www.osogovoregion.gov.mk)

ИНИЦИЈАТИВА: „ОСОГОВСКИТЕ ПЛАНИНИ ВО БАЛКАНСКИОТ ЗЕЛЕН ПОЈАС“

Проект поддржан од страна на Франкфуртското зоолошко друштво (ФЗД) и Про Натура, а спроведен од страна на Македонското еколошко друштво (МЕД), Натура Нова и Движењето за одржлив развој (ДОР) од Кочани. Ова е прекугранична иницијатива во соработка со Република Бугарија, каде што главен проектен партнер е Бугарската фондација за биодиверзитет (БФБ).

Основна цел на проектот: поефикасна заштита на биодиверзитетот и одржливо користење на природните ресурси, преку формирање на прекугранично заштитено подрачје со поддршка на локалните власти. Проектот отпочна со реализација во 2007 година и ќе трае до 2009 год. Во склоп на проектот се предвидени активности за:

- Собирање и анализа на информации за биолошката разновидност
- Дигитализација на податоци (картирање)
- Вклучување на јавноста

Предлог за споменик на природата воден габер - Јастребник

Вклучувањето на локалните заедници во процесот на заштита на животната средина е еден од главните елементи за одржлив развој на Осоговскиот регион и оттаму проектот се насочува кон градење на локалните капацитети со цел правилно искористување на потенцијалите.

Со цел најнапред да се осознаат најзначајните природни, културни и историски вредности според самите жители на Осоговскиот регион, паралелно со природно-научните истражувања се спроведе и социо-економско истражување. Истражувањето опфати интервјуа во 92 домаќинства од 15 села, фокус групи и состаноци со различни институции и даде првични податоци за видувањата на заедницата за вредностите и потенцијалите значајни за промоција на регионот.

ПРИРОДНИТЕ ВРЕДНОСТИ НА ОСОГОВСКИТЕ ПЛАНИНИ

Во очиџе на научнициџе

Осоговските Планини се одликуваат главно со континентална клима по што се разликуваат од останатите планини во Македонија кај кои медитеранското влијание е повеќе или помалку изразено. Само во јужниот дел од планината се забележува субмедитеранското влијание кое навлегува преку реката Брегалница. Се карактеризираат со видови кои се специфични за Централна Европа, а кај нас се типични само за северо-источниот дел. Силикатната подлога и климатските услови дозволиле да се развијат или населат некои специфични

и ендемични видови од флората и фауната кои се значајни за биолошката разновидност на Македонија.

Овие планини се одликуваат по пространите букови шуми во високиот дел и претставителни горунови шуми во понискиот дел од планината. Високопланинскиот појас изобилува со пасишта, врштини и тресетишта. Тресетиштата се живеалишта

Летен врѓањ (Boletus edulis)

Coenonympha glycerion

Ophiogomphus cecillia

Carabus intricatus

Чувар кукѝа (*Sempervivum roseum*)

кои се особено ретки во Македонија, а најдобро се развиени и сочувани на Осогово. И покрај изразената деградација, особено во понискиот дел од Осогово, сепак планината претставува важен коридор за крупните сверови. Поврзувањето на се-

верните и јужните планини преку Осогово е значајно за мешање на популациите на крупните цицачи и потрага по храна. За жал, мечката како значајна еколошка алка веќе одамна не е присутна на македонската страна на Осогово, додека во Буга-

Ушеста чучулига
(*Eremophila alpestris*)

Перуника
(*Iris germanica*)

Медена змија
(*Coronella austriaca*)

рија е регистрирана во неколку наврати. На Осогово се среќаваат некои ендемични видови т.е. видови кои се распространети на мал географски простор. Некои од нив живеат единствено на Осоговските Планини. Такво е растението *Genista fukare-*

kiana која се среќава на Царев Врв (Султан Тепе). Од инсектите такви се подвидовите *Molops piceus osogovensis* и *Molops rufipes denteletus*.

Многу се интересни видовите кои се ретки во Македонија и единствено се среќаваат на Осогово или ограничен број високи планини. Двоцветната темјанушка (*Viola biflora*) е европски вид кој кај нас е познат само од Осогово. Особено интересен е живородниот гуштер (*Zootoca vivipara*) кој се среќава по високопланинските делови на Осогово.

Некои видови се сметаат за загрозени во европски или светски рамки, а свое прибежиште нашле на Осоговските Планини. Вилините коњчиња *Cordulegaster heros* и *Ophiogomphus cecilia* се заштитени со различни меѓународни конвенции. Во групата на загрозени видови од Осогово влегуваат и голем број водоземци, влекачи и птици. На Осогово сеуште се среќаваат египетскиот мршојадец, златниот орел, црниот штрк, лисестиот глувчар, медитеранскиот и сивиот сокол, ушестата чучулига и други значајни видови птици.

Од крупните цицачи на Осогово се среќава европскиот елен, дивата свиња, срната, волкот, дивата мачка и видрата.

Во очите на жителите

Анализата на податоците добиени преку социо-економското истражување покажа дека за испитаниците главна придобивка од живеењето на Осоговските планини е *мирниот и здрав начин на живот*, а планината најчесто се доживува како *еколошки чиста погравче*.

Воедно, анализата покажа и на клучните *вредности* на Осоговските планини за нејзините жители, истакнувајќи ги при тоа: *шумите (за 40% од испитаниците)*, *лековитите билки, печурки и шумски плодови (21%)*, *рудните богатства (19%)*, *извориште на чиста планинска вода (13%)* и *пасиштата (7%)*.

Сепак, за 61% од испитаниците основната причина за посета на планината се разновидните активности за економски бенефит.

Планината како извор на приход

Дури 92% од испитаниците собираат дрва, а 67% споредни шумски производи. Најголем број од собирачите (42%) собираат боровинки, капини и дренки, потоа лековити билки (27%), печурки (20%) и други производи како мов, шишарки и семиња (11%).

За 10% од испитаниците собирањето на споредни шумски производи е *главен* извор на *приход*. 80% од испитаниците приготвуваат домашни чаеви и мевлеми по традиционални рецепти како помош при различни здравствени проблеми. Овој податок е особено значаен земајќи во предвид дека за 90% од испитаниците лошиот пристап до основни здравствени услуги е еден од главните недостатоци на животот на Осоговските Планини. Забележителна е и промената на локациите и на достапните количини споредни шумски производи од страна на собирачите со долгогодишно искуство. Според 43% од собирачите промената се должи

на временските услови, меѓутоа 13% од собирачите сметаат дека на намалувањето на количините влијае неправилното собирање. Воедно, само 3 % од интервјуираните собирачи изјавиле дека имале пристап до литература или пак предавања на тема споредни шумски производи.

Земјоделските активности се дел од секојдневието за голем дел од жителите на Осоговските планини и за 40% од испитаниците тоа претставува основна економска дејност. Воедно, со земјоделство се занимават и голем дел од пензионирани или невработени лица. Главно се произведува за домашна употреба заради високите трошоци на производството и големата конкуренција на пазарот, меѓутоа жителите на Осогово се горди на своите компири, мед и млечни производи, произведени во чиста средина на традиционален начин и се надеваат на подобар пласман во иднина.

ПОТЕНЦИЈАЛИ ЗА ОДРЖЛИВО ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ПРИРОДНИТЕ РЕСУРСИ

Идејата за **Зелен појас** поддржува социоекономски развој преку зајакнување на врската помеѓу човекот и природата, промоција на природното и културното наследство и поддршка на локални иницијативи за производство на здрава храна и одржлив туризам.

Населението на Осоговските Планини, локалните самоуправи и невладиниот сектор сметаат дека регионот располага со ментално недоволно искористен потенцијал за **развој на туризмот**. Сепак, 32% од испитаниците се свесни дека туризмот може да има и негативни влијанија врз природата и затоа треба да се развива плански. Потенцијалот посебно се гледа во развојот на **селски, еко, ситорски и ловен туризам**. Во одредени краеве, посебно се истакнува можноста за развој на **бањски туризам**. Локалните заедници преку туризмот гледаат можност за развој на инфраструктура, подобрување на условите за живот и пред се, перспектива за младите

жители на Осоговските планини.

Како интересен потенцијал се издвојува можноста за **сертификација** на земјоделски и споредни шумски производи од регионот, со што би се придонело за создавање на препознатлив белег за регионот и негова поширока афирмација.

Водните потенцијали и нивното правилно искористување претставуваат значаен приоритет за локалните самоуправи, како и потребата за правилно насочување на **прекуграничната** соработка.

ЗАШТИТЕНИ ПОДРАЧЈА

Според современите сфаќања, заштитеното подрачје не забранува и не исклучува искористување на природните ресурси

како собирање на шумски и споредни шумски производи, традиционално сточарење, користење на минерали (рудни богарства) и развој на туризам. Заштитеното подрачје само го регулира на-

чинот на искористување на природните ресурси кои треба да бидат достапни во подолг временски период.

Заштитените подрачја се во функција на населението кое живее и зависи од истите и токму затоа една од улогите на заштитените подрачја е добробитта на локалното население.

Заштитено подрачје

= копнена или водна површина, посебно наменета за заштита и зачувување на *биолошката разновидност*, *природните* и пропратните *културни вредности*, која има *дефиниран систем за управување*.

Заштитени подрачја во Македонија

Во моментот се евидентирани вкупно 187.895 ha (7,31% од вкупната површина) на 82 локации од кои 20 се индивидуални дрвја. Согласно меѓународните конвенции и договори кои Република Македонија ги има потпишано, се предвидува зголемување на бројот на заштитени подрачја и нивната вкупна површина.

Законот за заштита на природата пропишува различни категории на заштитени подрачја и со тоа дава можност за одредување на со-

одветен тип на заштита во зависност од карактеристиките и потребите на пределот. Токму затоа, проектот Осоговските Планини во Балканскиот зелен појас е насочен кон одредување на природните и социо-економските карактеристики на Осоговскиот регион со цел изнаоѓање на соодветни модели за заштита кои би придонеле за заштита на природните вредности, но и за одржлив развој на регионот.

Осоговските Планини

со нивните исклучителни природни, културни и историски вредности претставуваат значаен потенцијал за одржлив развој на регионот. Осоговските Планини се од големо значење за локалното население и токму затоа е голема и обврската за нивно зачувување за идните генерации.

